

ՄԵԼՈՒԼ

ԿՐԱԳԻՐ

ՅԱՆՈՒՆԻՆ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Լրագրող միջոցով որեկեց յայտարարութիւն տալցան-
կացողը պէտք է 10 միլիառ տասնեկի համար վճարէ 1 կողմէ:
Յայտարարութիւնները ընդունուած են և տարւոյ լրացանքով:

Հրատարակում է ամեն շաբաթ ար մի թերթ: Տարեկան բաժա-
նորդագրութեան գինն է 7 ա: Ստորագրելի կարելի է խաղաղաստանը
(Խաղաղաստան տանը) և Համ. Կնիստեանցի խանութում:

Խմբագրութիւնս խնդրում է «Մեղուկ», բաժանորդագրելու- րուն հասցնել իրաններկայտա- ւայ ստորագրութեան գումարը:

Թիֆլիս 18-ին օգոստոսի

Լրագրական տեղութեանց մէջ վեհա-
պետական ծառայարարութիւնը կամ
միմեանց արած այցելութիւնները որ յա-
ճախ պատահող դէպքեր են, միշտ դա-
նապան մեկնութեանց, դուշախութեանց
առարկայ են դառնում: Երբեք խորհուրդ
կամ իրենց տեղութեանց: Այսպէս ին-
քանակաւ լրագրողութեան կամ կայսեր բա-
նակցութիւնը իւր երկրից և նորա տե-
տեղութիւնը ուրիշ վեհապետների մէջ
միշտ աղբիւր է լինում: օգտակար դաշ-
նադրութեանց կամ նոր յարաբերութեանց
պայմանները իրիւր հետ, որ անշուշտ ու-
նենում է հեռանալ նորա անձնական կամ
տեղութեան շահերի համար, և որքան
նշանաւոր են այս վեհապետները, այնքան
աւելի նշանակութիւն են ստանում: Նորա
այցելութիւնները:

Այս հիման վրայ և Պարսից Շահի
ծառայարարութեան ներդրումը և նո-
րա այցելութեան ներդրումը վեհապետնե-
րից շատերին դանապան մեկնութիւններ
են տալիս և ապագայի համար նշանաւոր
երեւոյթ համարում այն, նա մանաւանդ

որ Պարսից վեհապետների համար ան-
սովոր բան է թողնել իրանց երկրը և
ձանադարհորդ օտար երկրներում, այն
են քրիստոնէայ տեղութեանց մէջ, որ
նորա համար վտանգաւոր կարող էր հա-
մարդիկ: Նայն իսկ նորա նախապաշարեալ
մարմնների և միջնաւոր ժողովրդից կողմից,
և երկրորդ, որ Պարսից շահը Ասիայի
ամենանշանաւոր վեհապետներից մէկն է:
Ահա այս երեւոյթի անբնական լինելն է:
այս պատճառներից մէկն է, որովք աւելի
մեծ նշանակութիւն են տալիս Շահի այս
վարմունքին և ապագայում մեծամեծ
լուսաւոր յայտեր դուշախել են տալիս Պարս-
կաստանի համար: Ամեն անբնական երեւոյթ
առհասարակ մեծ ազդեցութիւն է դո-
քում մարդից վերայ, որովք յայտնա-
վելով այսպիսի երեւոյթներից չափազան-
ցօրէն են արտայայտում իրանց դուշա-
խութիւնը: Բայց հարկաւոր էր այսպիսի
դէպքերում աւելի ստանալ աչքով նայել
իրողութեան վերայ և աշխատել աւելի
ճշդ և իրական եղբայրացութեանց հա-
սանել, աչքի առաջ ունենալով, թէ ծա-
նադարհորդ վեհապետի անձնաւորու-
թիւնն, անցնալը, նորա դատարարու-
թիւնն և թէ նայն իսկ նորա երկրի բնա-
կիւնների մեծաւոր և բարոյական դարգա-
ւան, հասկացողութեան և հայեցողաճը-
նների աստիճանը:

Եթէ այս աչքի առաջ ունենալով հայե-

ցողաճը դեղով լինելը վեհ. Շահի ձանա-
դարհորդութեան վերայ, մենք չենք յա-
փառակիլ և չենք դուշախել մեծամեծ
փոփոխութիւններ Պարսկաստանում: Նորին
մեծութեան վերաբերելը յետ իւր երկրից,
որովհետեւ այդ վեհ. թէ նորա դոքում
թիւնից վեր և թէ խահմեթեան հա-
կառակ: Իւրաքանչիւր ազգի և ժողովու-
րդան յառաջդրութիւնը աստիճան առ
աստիճան ծանրաբեղ կ'լինի, որ հաս-
տատ լինի և հիմնաւոր, վերի վերջ շու-
տաւոր թէ արտաքին փոփոխութիւնները օ-
գուտ չեն բերել:

Տարակցա չկայ, որ Եւրոպական տեղու-
թեանց վեհաւոր, նորա բարեկարգութիւնը
նորա բարոյութիւնը, նորա ճիւղու-
թիւնն ու ծաղիկալ դրութիւնը արդիւ-
նաւոր ազդեցութիւն կանէին Նորին Մե-
ծութեան վերայ և ապագայութիւն, որ
գիտար թէ անհետանալ կարողանան նո-
րա մեղքի և այսպէս Մեծաւոր. Շահը,
լուս. ձանաւորութիւն և դաւաճ իւր խեղճ
երկրի և ժողովրդեան վեհաւոր, որ իւր
սրտին շատ մօտիկ է, կարող կ'լինի իրա-
դրուել իւր երկրի մէջ շատ բաներ յո-
գուտ նորա: Բայց ամեն բարեկարգութիւնը
և կարգադրութիւնը հաստատութիւն
կ'լինեն և տեղութեան բարոյութեան աղ-
բիւր կ'լինին, թէ միևնոյն ժամանակ դու-
ղեւթաց կ'լինին նրանց ժողովրդեան լու-
սաւորութիւնն ու հասկացողութիւնը, ու-

տի և մեծ. Շահի դիտար հոգեւոր
մէկն կ'լինի անշուշտ իւր ժողովրդեան լու-
սաւորութիւնը եւրոպական դիտութեանց
և արհեստների միջնորդութեամբ, որի
համար հարկ կ'լինի ուղարկել Եւրոպա
ընդունակ երիտասարդներ դաստիարակու-
թեան և ուսման համար և ահա Նորին
Մեծութեան ձանադարհորդութիւնը մի
կերպ արագորժած է այսպիսեաց ծա-
նադարհը նախապաշարեալ ժողովրդեան
աչքումը, որովհետեւ հաւատայ պաշա-
պան և հոգեւոր դուր Շահը ինքը տե-
սած և զննած է այն վեհաւորները,
որտեղից պէտք է նորա ուղղութեան որդի
լուսններ իրանց մասաւոր և բարոյական
ճարտար: Մնացած փոփոխութիւնները ա-
պագայում իրանք իրանց պիտի դան, երբ
ժողովրդեան լուսաւորութիւնը կ'հարկ
նորա ձանադարհը:

Իսկ ինչ վերաբերում է վեհ. Շահի
փառաւոր ընդունակութեանց զանազան տե-
ղութեանց կողմանէ, սոցա առաջարկած
և կամ դաշնակցութեանց, մենք նրանց
առանձին նշանակութիւն չենք տալիս
Պարսկաստանի վերաբերութեամբ, այլ հա-
մարել են նորա աւելի ցոյց բարեկարգու-
թեան, հիւրանկութեան, և փոխադարձ
համակցութեան: Ուշադրութեան են ար-
ժանի Նորին մեծութեան փառաւոր ըն-
դունակութիւնը Ռուսաստանում, Միդ-
ղայում և Ճամկաստանում, որովք դա-

յիլ լինելով ունին Պարսկաստանի հետ մե-
ծաւոր առեւտրական և քաղաքական յարա-
բերութիւնը:

... և այս էր պատճառը, որ նորա
ընդունակութիւնը այս երկրներում աւելի
փառաւոր էր և նայն իսկ Նորին Մեծութեան
ցոյց տուած փոխադարձ ուշադրութիւնն
ու ստեղծութիւնը նշանաւոր:

Այլ, թէ ունի աւելի յաջողակ է գը-
րաւոր Նորին Մեծութեան համակցու-
թիւնը, այդ ապագայի միայն կ'պարզէ:
միայն անշուշտ նա դրաւած կ'լինի այդ
համակցութիւնը, որ աւելի օգտակար կա-
րող է լինել և ապահովել Պարսկաստանի
բարոյութիւնը իւր բարեկամական և մի-
տերմական յարաբերութեամբ: Երբեք դը-
րացիներուն սերունդ լուսաւոր և մանրմու-
թեամբ կ'պարզէ են փոխադարձ շահերն
և միմեանց վեհաւոր նմանութիւնն ու ուղ-
ղութեան միակերպութիւնը և անտարա-
կոյս վեհաւոր Շահի կարգադրութիւնը
փոքր առ փոքր կ'երազարմանալով Պարսկաստանը
և նրան եւրոպական տեղու-
թեանց կերպարանքը տալով աւելի և ա-
ւելի կ'մերձեցնէ նրանց և որանով մրցո-
յնելով լուսաւորեալ տեղութեանց շար-
քը կ'ապահովէ Պարսկաստանի ապագայն:

Ե ՀՏԻՐԱՐ

Դանաւորից Գէօն մէջ-մարդ էր. Նորա
հասակը թեպէտ և մօտ էր միջակ հասակին,
բայց նորա մասին խոսողները շատերը աւելաց-
նում էին, զէն ցածրաւունք կամ «կարծիք»:
Այսպէս, առանց այս յատկանշանի էլ ո՞վ էր
ճանաչում քաղաքում եղող փաղեկ Դանա-
ւորիցին: Տեսած ինքնիք, ինչպէս նա փող-
ցում անցնիկաւ իւր «կարծիք» յաճախ
զինով վերանայնով, երբեմն մէկին, երբեմն մի-
ւրի էր զրույս տալիս, այստեղ մի «կարծիք»
կատարէր, կը մօտեցար, ծնող կանէր ու ա-
ռողջութեան մասին հարցումներ կանէր, այն
տեղ մի հարցում վաճառական կը նկատէր,
դարձեալ կրթական, կը կանգնէր ու մատա-
հափ կանէր: Մի ուրիշ տեղ էլ զաթիւրում կօ-
լորած պառււ ինքնապաշտպանութիւն չբա-
րի լուս, գեղը զանա կանէր: Միւս տեղ սաղ-
փում փոխաւան մի տիկնոջ հանդիպելիս զը-
լուրը ցածր խոսակցողները կողմնէր ու քա-
ղաքային կերպով որդեղ առողջութիւնը կը
հարցնէր: Երբեմն ծանօթ քահանայ կը պաշտ-
էր ու Գէօն «օրհնան տէր» ասելով, ծնողը կը
համարէր ունորա դրութեան, ժողովրդի և Ե.
կեղեցու մասին հարցեր կատարարէր:

Խոսակցութեան ժամանակ նա յաճախ աւե-
տարանք ու միւս սուրբ գրքերից օրինակներ
էր բերում, երբեմն էլ առաւելելով էր իւր
միտքը քաջատուած: Պատահում էր նա և
որ ճին աղբիւր պատմութիւնից նա զանազան
թաղաւորներին վերաբերեալ առասպելներ կը
պատմէր ու նորա կանգնէր առանձնութիւննե-
րի մասին իւր սեփական կարծիքը կը յայտնէր:
Գէօն երբեք չէր դժուարանում իւր մեկնու-
թիւնները տալ հարցնողին: Քրիստոսի, եկեղե-
ցու, աւետարանի, ծէսերի և արարողութեանց,

հայրապետների նա և հայոց թաղաւորութեան
մասին, թէ որքան ճշմարտութիւն կար նորա
խոսքերի մէջ, այդ կարող էին լսողները ստու-
գել: Իսկ սուրբ էլ այնքան էին խոսում ու
հասկանում, որ միայն մտածում էին, «տա-
ղիւր, Գէօն փունջ մէ տիգը յուսում չէ տալի,
ամա շատ ուսումնասանելիքն ինչ կ'ունենայ: Մի
մի անգամ էլ թէ պատահում էր, որ հասկա-
ցողներից մէկը նորա սխալը բռնէր, Գէօն մեծ
հանգստութեամբ պատասխանում էր, «որո՞ւստ
միտս չունիմ, կուրի վար դուն դուրիք ըլիս:
Բայց լինում էր և հակառակը. Գէօն կասէին,
եւտից չէ, այ փունջ է կ'լի բանը: ... ու իսկ
սա ծանրաբարդ կերպով, հաստատ համոզմուն-
քով կը պատասխանէր. «Իսկ դու ինձ ինչ իս
սովորեցնում, ... օխնած, դուրիք է գիր չիմ
կարելում ամա տեղաբերում ու վարդապետնե-
րու հիշ իս ուրիշ չիմ նստում, վիճկում...», և
այս խօսքերի վերայ հակառակորդը կը ընդ-
ր ու ամօթով միաներին կենսայէր մտածելով,
«Իս էսպէս իմ լսի շատերմէն, ամա կուրի
կաղիւր իմ ...»:

Բայց մանաւանդ դարմանում էին ամենքին
նորա աստուածապաշտութեան և հոգեւորու-
թեան յատկութիւնները. օր չէր պատահէ, որ
Գէօն առաւօտեան դուրս գալով տանից ծա-
նադարիցն չէր հանդիպել եկեղեցին, չլուսէր
մի քանի մոմ, չընտրուէր դուրս և մի հայր
մերձ չափէր: Իսկ կիրակի և տօն օրերին նա
կանուխ կը վերելար և կը պատարաստէր փեթ-
իւնով զնալ, որտեղ դու ու քահանայ, ու տի-
րացու էր երևում, նա առաջ կը կանգնէր ժամե-
րը, յետոյ մի քանի անգամ ծնող զնեւով ա-
մեն մի պատկերի առաջ կը համարէր ու յետ
կը զար իւր մշտական բնարած տեղը կանգնե-
լու: Հենց ժամը զոգնութիւնը կը կատարէր, նա դար-
ձեալ երկու հատ մոմ կը վառէր, երկը անցւած
ծնող կը զնեւէր և ապա մեծ ուշադրութեամբ
հետեւում էր ժամատոյթութեան, թէպէտ նա ոչ

հայրենի կարգում էր, ոչ դուրս, բայց շատ չա-
րականներ ու աղօթքներ ոչ միայն բերանացի
էր խնամում, այլ գիտէր նաև, թէ որ շարա-
կանից յետոյ ինչ պիտի ասէին, որ աղօթքից
յետոյ—ինչ: Ուստի իւր անուրի կանոնած, ոչ
կինարմանների առաջ էր ընտրել նա քա-
հանաների ու տիրացուների հետ միասին բարձ-
րաձայն երգում էր ու ասում: Այս առանձ-
նութիւնը աստիճան շատերին ուշք դարձնել ու
առիթ լինել հարցումներ անելու:

—Իս մարդն ո՞վ է, հարցնում էր կինարմա-
ններից մէկը միւսին,
—Գառն ինձ ճանաչում ... Դանաւորիցն
Գէօն է ... պատասխանում էր միւրը:

Մեր եկեղեցու արարողութիւններն ու ծէսե-
րը Գէօն կատարում էր ճշտութեամբ և չափա-
զանց չէր հաւանում, եթէ զօրին չէր պահա-
պանում զոգա պահանջողութիւնները:
—Աղար վեհաց կուրի, ասում էր նա հե-
ղաշած, վուր սուրբ աւետարանի կարգաւոր վախ-
տը խօսում ին ... հաւատարմի վախտ
էլ ձեռնարկ մէկ մէկու չին կայցնում ...
Հաղիւ թէ զանում էր Թիֆլիսում Գէօն
նման էլի մի ուրիշ պառ պահող ու պաշտող.
Բոլոր չարախօսական պատերը նա սրբութեամբ
պահում էր. իսկ մեծ պատին նա ոչ ձէկն էր
ուսում, ոչ չաքորով թէ էր խոսում, ոչ էլ
միշտ գինի էր զործ ածում: Զործարարի և
ուրբաթ օրերով պատի հետ նա և ծով էր պա-
հում, երբեմն էլ կամաւոր պատ բռնելով միւ
չէր ուսում ... ևստի մեծ էր նորա զը-
գումութիւնը զէպի պառ ուսող անձինքը:
—Իս ինչ ժամանակ էկա ... անուա-
կանութեամբ ասում էր նա, էլ վեհաց քրիս-
տոնէութիւն է երևում, վեհաց հաւովն ...
աղար, ո՞վ է իմացի մինչ պառ կտորին, ...
բաս ևլ ինչով պահպանիք հաւոյ հաւատը ...
... ախար գիլի վուր մարմնի համա վիճը
անիք, մէ զում էլ հոգին միտք բերիք է ...

Եւտի կատարում էր ու Գէօն էլ շուտով այն
տեղից դուրս եղաւ. նա ծնող զէպի զրպանը
կրտսէր ու ու փողի կը ճանէր: Հենց աղ-
քանները նորա կը կատարէին, ծնողներ հեռուից
մեկնելով աղօթքներ ու մաղմղանքներ կարճա-
կէին ... Գէօն էլ մէկ ձեռքով փողի
պահելով միւս ձեռքով, մի ծայրից մինչև միւս
ծայրը նստած աղքատներին, այն կը զանաւոր-
ւէր ... այս առաջին անգամը չէր, որ աղքատ-
ները զգում էին նորա բարեգործութիւնը ...
Փողոցում անցնիկաւ նա մի քանի անգամ
պիտի կանար ու վեր առնէր ճանապարհին
ընկած հացի կտորները, պառ էր անում ու դը-
նում էր պատի մօտ երեք անգամ «Տէր օգը-
ր» ասելով ...

Այնպիսի դէպքերում, երբ քաղաքում ժա-
մանում էր կախկալութիւն, կամ անտանի վարդա-
պետ, Գէօն անուշա զում էր վաճառք նորա
սեղանի, երբեմն էլ այցելութիւն էր անում,
եթէ նորին անձն շատ երկար ժողովում կամ
փառաւոր տեղով մարդ էր:
—Ասում ին, էն վարդապետը էկի է, յայտ-
նում էին նորա ուրիշները:
—Հա, վրդով, տեսայ, երեք ժամար էր ...
... պատասխանում էր նա, ամա դուրս ա-
սիլ նորա պատարաղը չընտանեցայ, կուսէի
էտար էր իրարում ... քաղաքը իս էլ մի
սաի, վառնիլէն, փունջիլ չիմացայ ...

Շատերին, ինչպիսի, յայտնի էր Դանաւորից
բարեկարգութեան ու աստուածաբանութեան
յատկութիւնը. «Երեւի նա հոգում» ասում էին
կինարմանները: Իսկ աղամարդիկ նմանապէս
ճանաչում էին Գէօնի, որ ժառանգել էր «Եղ-
նաւոր» և «մղոցի» անունները: Բայց մեծ մա-
սը նրանցից մի վատ կարծիք, մի կասկածանք
սակաւ էր յայտնում. նորա գիտէին, որ նա
վաճառական է, լաւ առուտորի մէջ է նաև
վրդին ժամանակ շատ էին խօսում նորա կա-
րողութեան մասին:

—Տօ, էս էն Գէօն էր, վուր երեք մէկի օրը
պատի դուրս ունէր բաղաւաղանում ու մե-
քանի թումնի էլ ապրանք, ախար էսէնց մե-
քալ վրդի չիմեցաւ ... խօսում էին մի
քանի տեղերում:

—Ի՞նչ ... Պետրոս ջան, պատասխանում էր
մի ուրիշ ... Ասում վուր կուտայ, կու-
տայ ...

—Ինչ իս դուրիքն հրամանք անում, ամա ա-
սում ին պարզ շատ ունէ:

—Ինչ անիմ ... տիգը էլ շատ ունէ:
«Հարուստ և բարեպաշտ մարդ» ուրիշ յառ-
կութիւն, կարծում էր հարկաւոր չէ մի զըմուտ
«Իրիցիփոխութեան» պաշտօնը յանձնելու: Իլ որ
տեղ կը ճանէին Ա. ... Եկեղեցու ժողովուրդը
Գէօն Դանաւորիցի պէս «Իրիցիփոխ» Սա մի-
աձայն ընտրուեցաւ ինչեւէ եկեղեցում երեք-
փոխանութիւնն անելու:

—Դրա վրայ ձեռք է եղ պաշտօնը, ասացին
շատերը ... և շուտով Գէօն դարձաւ Ա. ...
Եկեղեցու երեքփոխան, որ կատարում էր, իրա-
ւի, չափազանց ջերմութեամբ խօսում ...
Եկեղեցու ամբողջ գումարները ու կարուածքը
այն օրից, որպէս թէ, ըստ սովորականին, դառ-
նան նորա սեփականութիւն: Թէ փող, թէ
կայանք նա անօրինում էր ու գործ էր զնում
իւր կամաց յարմար ...

Զարմանալի չէր, ուրեմն, եթէ շատերը հա-
ւատ ընծայելով յանձնում էին նորա իրենց
փողերը չափանկու. ըստ որում մեծ էր նորա
էտիրարը քաղաքու և այս էր անա պատճա-
ռը, որ զերձակ Միլիթոն էլ ճանաչելով նորան
իբրև ունեւոր, հոգեւոր և բարեպաշտ մարդ,
տուեց իւր 25 տարաւոր դուրս աշխատանքի
պտուղ 50 թումանը:

Կարդանալով:

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՀԱՅԻ ԵՒ ՅՈՅՆԻՒՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ

Կ. Պօլոյոյ Հայ և Յոյն պատրիարքարաններ
 քի մէջ յադարերութեանց կարճա՛ն առիթով
 Հայոց Մասիս լրագրում հրատարակեալ էր Յոյն
 «Անտառօվա», յոգիների կարծիքը «Հայք և Յոյնք»
 վերնագրով: Այլ յօդուածը արտայայտան է
 աւելի լուսաւորեալ մասնի ոչ միայն Տաճկա-
 նպատակ Յօճանց, այլ ընդհանրապէս բոլոր
 Հելլէնները, որոնք ուշադրութեամբ հետեւում
 իւրեանց հայրենակիցները վիճակին, որ ընտե-
 վիւծ են ճակատանքի իշխանութեան ներքոյ:
 «Տաճկաստանի ընդարձակ դատաւորները»

[illegible]

Յայնքը և Հայերը վերջին ժամանակները
բոլոր տուրի հակադիտութիւն կապելու երկու
սկիզբները միմեանց հետ քրիստոնէական
սիրով: Ոչ միայն աշխարհականները, այլ և ե-
կեղեցիական անձինք ցոյց են տալիս մեծ ցան-
կութիւն միասնալու եղբայրական համաժառոտ-
ման երաւունքներով: Այս վերաբերութեամբ
կենդ բաւական են համարում Յունաց կողմից
համառոտաց լինելու հետեւ (Ղայսերի)
Բիտուր արք եպիսկոպոսները վերայ: Այժմ ա-
ռաւել ունենալով ծանրակշիւ պատճառները, ո-
րոնք դրոշմ ևն Հայերին և Յայնքին ապրելու
համարած սիրով և յարգանքով, հոյնալէս և
այն, որ կոխմանակ երկխառնութիւններն և
եղեղանքները չարանպատակ ջանքերը չըկա-
պալան հատուտեղ այդ երկու դրացի արդէն
հիշ ոչ միայն անհաշտ առեղծութիւն, այլ և ոչ
հիշէն անցած կատարելա տառապանքներ—ու-
րոնք արդեւ հիմն երկնկուռ միքանի տղեղ-
ները խառնամանկութիւնք, որ ցանտում են երկ-
պատանդութեան սնում այդ կրօնի անուշտը, որ
հիշեց այն վիշտ, որ բաժանտու իր մարդկու-
նային և եղբայր անուանեց բոլոր ապրելուն,
որ բնակվում են երկրի երեսին: Բայց զժառ-
ղաբար մենք յաճախ բտում ենք Հայերի կրաւա-
նի զանդուրդները պատրիարքական ղէմ, որ
հար վարդապետապետի ինչպէս ապրանքի դրաց

(*) Եւան թէ, Այս մարի հաստատութիւն կարող է
ամապտուիլ նշանատր փրանկաղի արեւելադէտ Եւթէն
թորի կարծիքը, թէ ոչ մի քրիստոնէայ ազգ և ոչ մի
եկեղեցի չունի այնպիսի բանաստեղծական հոգեւոր
բղբեր, որոնք ունի Հայոց եկեղեցին:

տաճարը մեքենայով հայերին Արևելեան Քրիստոնեակց գերդաստանից: Այս դասդասները շատ աղքատ կերպով յայտնեին շայու «Մատա» լրագրովը մի փոքրիկ յօդուածաւորակում: Ը 1314 համար, 1917, «Յայն հրատարակութիւնը» վերնագրով: Այս լրագրի մէկ նաւթիւննրից երեսուէ, ինչ մինչև որ աստիճան ճիմնաւոր են հայերի դասդասները ոչ մի դէմ, այլ մեր եկեղեցական վարչութիւնն են զէմ. իսկ միւր վերջնական, որ այս երկու աղբիւրը ազդակից են, և այն պատճառով, որ միշտ օգնել են միմանց թշուառութեանմամբանակ, հայածաւած լինելով և երկպառակութած օտար վարդապետութեանց զարդիւնները, որ զարդուած էին խոցախլարաբանիւրի ամբողջութիւնը: Որքան անդամ մենք Յայնսր զանդատել ենք կատարել պարզապահանջի (քարոզութիւն) և բողբջական մարդկային դէմ, որուն հայտնաւորութիւնը զմէջ իրեն անհրաժանները և յայտնասները մեք, ոչ նպատ համար, որ իրաւտէին մեզ մեր եկեղեցւոյ դաւանութեան մէջ և կամ Ֆրիկի կտա՞հած սիրոյ մէջ առ մարմաւորը, այլ նորա համար, որ զրդելին միմանիւն անխորճներին իրենց իրանց կայրը մայրենի եկեղեցւոյ հետ և լրածելով իւր աղիկից կազմել ատանձին հասարակութիւն խորտովանելով իրանց հաւելին հաւատասկիցներուն սուրբութեւն և հեթանոսութիւնը իմանալով. այսպիսի «քարոզութեանց հասարակութեանական յատկութիւնը, համարելով լինելով իսկապէս, որ մարդկութիւնն ու կրօնը պատանջուած են ճանկու ուրիշին այն, ինչ զմեք կամենանք որ մեզ անեն, մենք ներուած ենք մեր հարցին», ինչու մեր եկեղեցւոյ բարձրագոյն վարչութիւնը հակառակ աղիկի ձգտումն

ներին տալիք է առիթ, դանդաղաբանաց մեղ աղ-
ղակիքն է շատ պատճառաւ մեղ համակրեղ Հա-
յոց ազգին: Մենք չենք դադարել հաստատու-
նէ, որ իւր ինքն է համոզմանց արդարութիւնն կազ-
մում են իւրաքանչիւր մարդոյ անխնայելի ի-
րաւորանքները, և այդ պատճառաւ ամեն լուսաւ-
որեալ ազգերի օրէնքները պայտալանն նորանց,
ըստ որում առանց նորայն անհասկանալի է,
թէ ազգացնութիւնը, թէ ողջսիրտութիւնը և
թէ վրեժը, Լուսաւորեալ ազգերի մէջ, մէկ հ-
կեկեղեցւոյ զոյգից միւր անշուշտն չեն փառա-
բանում, իբրեւ նոր լուսով Լուսաւորակն, բայց
և ոչ հրաժարում են նորանից, իբրեւ չարա-
գործից: Ըստ մեծի մասին ընդունած է իբրեւ
կանոն, չնդգոյշելու նրան, որ չաճախորութիւ-
նից կամ պարտաւանք լինելով՝ զանկանում է,
դիմաւոր ուրիշ եկեղեցւոյ հետ, բայց չընդարձա-
մարել նոցա, որոց իրանց հաւատակիցները տուել
են յարգելի պատճառ մտնելու ուրիշ եկեղեց-
ւոյ զոյգը: Աստուծն է մենք չենք պահանջում, որ
եկեղեցիք չընդունեն իրանց զոյգը նրանց, ո-
րոնք իրանց ներքին համոզմամբ սխառ-
մանելով ուրիշ եկեղեցւոյ վարդապետու-
նեան ճշմարտութիւնը, նրաք կամենում են
մտնել նորա մէջ: Յամանք արդեւ, հարուստ,
սխառական և հասարակութեան մէջ կշիռ ու-
նեցող անձինք անպատ պատճառաւ թողնելով
իրանց մարտնչի եկեղեցին անցնում են ուրիշի
ողջ, և Աստուծոյ օրհնակներն պակասութիւն
կան, թէ Վաղդիական լուրերի թէ այլ հա-
ւատք անձանց մէջ, որոնք հեռաւոր պատիւ քա-
նանելով են մայրենի եկեղեցւոյ: Ոչ մի եկե-
ղեցի, ոմանց միասնաբար նորա հետ, ոչ առեկե-
ղեցիք իմենք և ոչ ուրիշ:

Նորից պիտի մտնէ ի մեզ և մեզ անոր հետ: Նորա արժանապատիւ թիւնը կարծումս է նորա արարչնաւոր ազդեցութիւնից հաւատացեցողք բաւուոյց վերայ. ուստի և եկեղեցին չունի առիթ արարածնաւոր մէկն մտնելովը՝ իւր դրոց կամ վերելքը. մէկն հեռանալովը նրանից, իւր մայր եկեղեցի կ'ընդունի զանկացողին և ամսմանայ աւետարանի պատուէրին նախընթաց արարչնաւոր վերածութեան համոզուելու ամար: որ արարչնաւոր չափեր առաջնորդ չունին նրան այս գործով, որ նա չունի զիտաբարբորութիւն եկեղեցին չինելու միջոց իւր նպատակներէ կատարման: Եթէ այս պայտէ լինի, չէ՛ղէք է նորա մտքից, իսկ հաճախակի դեպքերու հարկ է թողնել նորան հեռուելու իւր խորջրի համովմանը: Այս պայտէ լինելուց խաբար անախարհ անձը չի կարող խափել եկեղեցին, հաղորդումը կեցծուելով նոր վարչապետութեան փարստութեան մէջ և ծածկելով ցածր նպատակները. այն ժամանակ այլ եւ չի լինի առիթ նորեկի եկեղեցական վարչութեան դառնալու զէջը նորա նախկին Հոգևոր Իշխանութիւնը հակադրիստոնական աղայարարութեան, թէ՛ այս ինչ անձն անցաւ այս ինչ և զէջից արդարաւոր իւր նախկին պատարարութիւնից, ընդունւած է մեր հոգևոր արդիսն կայն, որից պէտք է հեռեացնել թէ՛ իմաստ եկեղեցական ծախսերու և ծախսերու:

բըրխտանէն լինան այսպիսի վարք: Կարելի
նորա մէջ տեսնել սիրոյ և եղբայրութեան
բոլորայայտութիւն, Մենք ամտաւածաբան չ'ը-
լելով, չենք համարում մեզ իրաւունք տաւտա-
սանելու այս հատկորէն. որսոյ երեւ շարունակ

քիչ, իրեն Յունաց ազգի անդամներ, սըր-
տանց ցանկանում ենք ապրելու: Հայոց ազգի
հետ խաղաղութեամբ: Մենք եմ «Մարտի» դուռ-
նակներ լրացրի հետ միասին ընդունում ենք
ձեր պատրիարքարանի վարժուհերի ղեմ, որ չո-
ղանկան հայոց անձնակազմով ենք եւ բրիտանո-
ւանական զգացմունքը: Յունաց ազգը չի կարող
անկողաց մնալ ղեկի իւր ազգի ղեկագործի/ն-
երկը: —

Մեր մերձաւոր ազգի բարոյական խախտումը անշուշտ մահացուցիչ կերպով կազդէ և մեր վերջաւոր Ուրեմն թող մեր կեկեղեցական խելամուռութիւնըը շտապէն վերականգնուի իրանց յարարելութիւնըը քրիստոնեական սիրոյ շողովով և բռնէն իրանց տառած վէրբերը, — որովհետեւ յիշէ անշուշտ ժարգոնը, որ զրիանը կպատճառէ:

«Մասիս» լրագիրը թարգմանելով այս յոդ-
նասը, առկայա՞նում է իր հղովմը հետևելու,
այսպեւ ընտրել յօդուհանք ակնհեր ասուած է քրիս-
տոնական գագաթնա՞մը և կարող է լինել ոգ-
տակար դասն է միւս կէկողեցեաց պաշտօնեանե-
րի համար: Մեր ազգի վերաբերու-թեամբ ճը-
մարկու եղբայրական սիրոյ յուսելի գրառակն
է նաւ, որ արարու-թէ մեզ յայտնու-թէ մեր խո-
րին գոհոնակութիւնը, ուրիմն մնեզ չըտա-
նուեցանք, յայտնելով, թէ յունաց ազգի բարե-
միտ և լուսաւորեալ մասը, ոչ միայն չի հաւա-
քել իւր կեկողեցեաներին հակաքրիստոնէական
վարժութիւնը, այլ մեզ հետ ի մտաբեր կըլաւա-
պարտէ նրանց ամենայն խառութեամբ: Մեզ
հաճողական է յուսաւ, որ Յոյն հրատարակու-
թեան կըլաւ, իրանքի ընթացքը, տարածուելով ազ-
գի մէջ, կըլծուէ հին նախապատարուեցեան
վարժին հեղեքը և ապա կրիւ աքեկեան ազ-
գիւրը, որ նոյն վիճակէ մէջ են, մտացանկով
բիւրանց մէջ փակադարձ սէր և յարակցոց, ցոյց
կըլաւան քրիստն առաւել արժանի յարգութեան
ուրիշ ազգերի կողմէ, ինչպէս կըլսեցէ Լեւո-
նը հին և փառաւոր ազգերին, որ հաստա-
տութիւն մաւառութեն նոր լուսաւորութեան
հոգի կըլազ ոռը իրենցու:

U. 10 U. 1, 310 U.

(Բռնկանքաբեւոյն «Մեղոյ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ»
Լրագրէ)

Վերջին օրերս գովելը յատկութիւն է
լարթիկ մեանց մէջ. հասարակաց դոր-
ծոց մէջ ծառութիւն և արդարութիւն են
գործում: Այժմ մեզանում պարսպած
են ամենահարկաւոր երեք դործով. պա-
հանջում են 68 թ. մինչև 72 թ. հաշուե-
կաւորներէջ հաշին, ի՞նչ մուտք և ի՞նչ
ուրակ ունենան և 4 տարուայ հաշիւ
փեղեղեցաւ երեսփոխանից. նոյն կերպով
մուտքաւորանի հօդաքարձութիւնից:

Արգէն հաշուեանանքի դորձը դատաւանական կարգով քննվում է. ուրեմն յայտել Զննարտութիւն կը յայտնուի իոկ րեպորտանի և հոգաբարձուաց հաշիւերը իւր ընթացքը ստանալու եւ մինչև ի վերջ հոգելու իշխանութիւն ան կողմից դաստառութեան տրուած է:

Մինչև երբ բողոքագրելը լինելու են լիտոգի գողը կկեղեցող 12,000 մանէ-
թի և այժմեան երևախոսանի հաշիւների
մասին, ի՞նչ պատճառ է ամիսսոր պլէթի
ներու ենթարկուեցան. մինչև ե՛րբ Ժողո-
ւորը չ'սկսին իմանալ իւրեան քսակի
էր և ինչ բանի գործածու իլը, նշառա-
ւանները ճշմարիտ են, թէ հաշուապա-
նանքները:— Ապագային գործող էութիւնը
պարզէ: Մենք ի՛նչպէն հաշուապահանք
ների գործողութիւնը, որովհետև որքան
ը արդար չ'լինի նոցա պահանջը, դար-
եւալ իրեն մէջ բովանդակում է ազ-
նութիւն, այսուհետև զգոյշ իր լինին
առաջողը ամեն տեսակ խտրաբախ միջոց-
երից:

Ա./Խաղց/Խաղի/

ԲԱՅԻՆԴՈՒՐ (*)

ԳԻՒԴԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԻՔ

Բայիւրդուրդի զիւղականութիւնը միւր, երբ
ամենում է իւր որդուն՝ նշանադրել, այս-
լէս է սկսում զործը: Հրաւիրում է իւր
խլով իշխանաւորութիւնը մի երկու առա-
ւարէմ մարդիկ, որոնց հետ խորհրդակ-
նելով՝ ուղարկում է մի օրիորդի ծնողաց

(*) Ալէքսանդրապօլին մօտիկ մի հայ դիւղի

տուն, որտեղ պատուելի պատգամաւորները մի քանի լուպէ անցկեալուց յետոյ, անհաշ զէմքով յայտնում են իրանց միտքը և առաջարկում են տան մեծին հետեւել հարցը, ինծիմի կամ քաւոր հետեւել թե՛ կեկեկեք այս շէն օժտանից մի բռւռ հող տան հեռու, չպէ՛տէ քէ կամենող մը: Ի հարկէ մէկէն 'ի մէկ շատ դժուար կը լինի սորա պատասխան տալը: Ուստի այս առաջին հարցը դեռ ֆիռմ է առանց պատասխանի միայն պարան խօսք կրկնում են պատգամաւորներին օրերով ծնօքքից՝ թե՛ թէ Ստուռը կանցել է, մեկը լրջօք կտքը է ասեմք, կանցել էլ մտածանք, մէկ մաղ ջուրդապ կուտանք»: Պատգամաւորները այսպէսնով բաւականացած, վերադառնում են տուն: Իսկ օրերով հայրը իւր բոլոր ըրդաստանի և մերձաւոր ազգականների հետ խօրհուրդ առնելով, (եթէ չին հաճանայն տարւոյ) մի պատահաւ կնոջ միջնորդութեամբ պատասխանում են՝ Ձեր կուտուար մեր տունը չէ, Ստուռած ձեզ հետ,

Եւ վերջորէն, ո՛չ վերջորէն: Եւ եթէ Հա-
 նճայն են տալու, լուս. են մնում. սրա-
 յոյ եղբակայնում են պատգամաւորները,
 որ միւր ունին տալու: Ուստի երկրորդ
 անգամ գնալով պատասխանին են պաշ-
 առում: Այս գործին վերաբերութեամբ փո-
 քը ինչ խորանկարից զինի, յանկարծ
 զճշդ հայրը նեղից զարկուածի նման
 դռուում է՝ «մի աղուղ է դուրբան էզին
 հընդ: Այս խօսքերը երբ լսում են նորա-
 նի Հօրերը, ամենը մի կողմից գոռում են՝
 «ճ, աղաղ չարաղ բերէ. վայ սանահէր
 փրկու. եւ քո բերին մեռնիմ. տօ՛-
 ւանաչն, անգլախ ե այլն: Յետոյ հարօն է
 ինկայի կնոյց բաժանիկը են դորտակում,
 եւ աքերիկ լոյս տակով ու զիշեր բարի
 մայրիկով, գնում են:

Վիճաբաններն մէջ սովորութիւն կայ,
 մի—երկու ասորն այնպէս նշանադրուած
 իր թողնեն: Իսկ այդ պատճառաւ երկու
 յորմի բարեկամներն էլ շատ աւելորդ ծախ-
 սերն են նկծարկելում: Վերջապէս Հաս-
 ում է ժամանակը հարանիքի: Եթէ
 հարանակց տէրը ստորին կարգի մարդ-
 անցիկ է վաճառում է իր ունեցած շոր-
 քի մի քանի թուման փող էլ պէր առի
 պարտեմ տալոյ մօրհայտով ձեռք է
 երւում, թումանն մի ապասի տօսիս հա-
 ռուցանելով պարտատիրոջը: Ահա մեր մի
 ոտէ յառաջ չքաւոր կարծուածը այժմ
 հարստացաւ, ուստի այդ բոլոր փողերը
 ախիւն է, պատշաճն բաներ առնում հար-
 անիքի պատրաստութիւն համար, այ-
 լաքէ հարսն է. փեսային հոր շըրէր է
 լաքրատում. և հայդեափանց համար
 ուտելիքն է խմիչք: Եւ ահա այս
 թնոցից սկսում են հարսանիքը

Նապնեւ երեկոյն, ըստ սովորութեան,
ըստան հրաւիրանաց մի քանի միջհա-
տակ կանայք հաւաքուած են տղայի տու-
ն առաջ տ դրոշմք ահա՛ պայտէս է
կախում: Յիշեալ կանայք հացիկերոյժ ա-
նուրդ, յետոյ իւրաքանչիւրը նոցանից ընծայ
ն տալիս փետրոսին, որը մի ջուկտ պիւ-
այ, որը մի երեւոյ հաւերիժ, որը մի քիչ ուղ-
որ մի քանի կոպէի փող է այլն.....

յո թանադազին ընծանսիր տարուց զկնի
նոր Հակադուլթինն տալով կամ աչքերդ
յո անելով, զնում են իրանց անկըր,
հետևեալ որը այդ կանանցից մէկը Հար-
նն մի քանի օրհորդների հետ Հրաւ-
ում է իւր տունը: Այդտեղ օրհորդնե-
րց ամեն մէկը առանձին առանձին լուս-
նում են Հարսի պուկը՝ ըստ սովորու-
թեան: Այս կարգից յետոյ մինն նստում
մանգրում է նորա զանգուր մաղդըրը և
խլւում. իսկ միւսները շուրջ պատած
բոլում են Հայերէն և տաճիկերէն իրգեր,
իշէնէնլով, որ պարստաւում է ծը-
րդից հեռանալ: Այդ ժամանակ պատ-
նում են Հարսնայուն իսկիւն և դառ-
նալս լաց: *)

(*) Հաս հետաքրքրական կլինէր և մենք խօս-
անում ենք ստացուի ինկէ ա Վերսիս սեանք

Այս սխուր հանդիսից յետոյ, հրաւիրուան ծխատէր քահանայն կողմը, որով հետեւ նա միայն իրաւունք ունի նորաստակելի հարսնի գլուխը կապելու և մայն ոչ թէ առանց մի արժանաւոր ընկերացի զերջապէս սպասելով մինչև երեկոյ, ծաղկաւիթեամբ դալիս են դառուլ գլուխը յայով և պարելով հարսին տանում են եւ հօր տունը՝ Սրանից յետոյ կարգն հասնում և փեսային Նրիտասարդները ինչպէս հետեւին առաւ գառուլ գլուխը յայով ման են դալիս ամբողջ դիւղը, արեւը տուն են մտնայի համար փմի տուն մըրը երեկն փամ մի աղուն ընչպէս բաւարարուէ յայն անհրաժեշտ պարտաւորութիւնը կատարելուց վերի, յիշեալ ամուրի երիտասարդները, (որոնք մինչև հարսնանաց վերջապալը հարկադրուած պէտք և ծառայեն փեսացուն), նա և կատարում են և այս պարտականութիւնն էլ, ճանում են փեսային բաւարարէ բաց դիւղերում բաղաւթի ջը լինելով, ստիպում են զոմբում մի առանձին տեղ յողացնել ։

Միասնից յետոյ՝ միւս օրը՝ առաւօտեան
 ժամը ութին դնում են բազմութեամբ
 հարսանացոյի տունը Ալեքսեյ քահանային
 և Կարսաւանտութիւնը կատարելոց զինն
 հարախն և փխայիլ միասին ձեռք ձեռքի
 տուած՝ դուռն են տանում՝ դէպի եկեղեցի
 ձանսասարհչին օրիորդները պարելով
 երեսասարհչները հրաշաններ դարդակելով
 դնում են։ Երբ մտնում են հեղեղեցին,
 օրորը լուռ կանգնած, քահանայն՝ կտառ-
 ում է Կատիկ խորհուրդը նորասպակե-
 ոց զիններին բազմութեան առաջն, որոնք,
 եբերէ վկայ, այնտեղ են լինում։ Եկեղի-
 ղոց դուռը գալով նոյնպէս պարելով՝ դը-
 րում են փխայիլ տունը, որտեղ կանգնած
 են լինում՝ արմաց և կանանց մեծ, բազ-
 ու թիւն։

Այս ժամանակ յառաջ է գալիս լա-
նուլը կամ մի հասարակ մարդ, որ իրա-
քանիսի ռուսա՛ ընծայն յայտնէ հրա-
պարակաւ ամենին հետեւեալ եղանակաւ:
Տէր տէր, օրհնեալ տէր, Զմիւիթ ախա՛յ
տըք, չէն մնա քաւորը, Թողութիւն անէ
ժագաւորը (փեսացուն) ամեն որպիսեւ
Թիւնէն հօգացել է, ահայն մէկ թոփ է-
ռա զոսանկը սանա՛ծօրը (հարսնախօսին
հէշքեալ արաս: Ամեն կողմից գոռում
ն' օչէ՛ն մնա՛ շորհախալ ենք: Ամեն
ին ընծայ նոյն և մի եղանակաւ յիշուլոց
խոյտ, քահանայն զժաղաւոր գլով քոյ
նշխարհօ՛ շարակմա՛ր երգելով տուն են
հնտում: Այս միջոցին հարն ու փեսան
եք տէրի և տիրացուների հետ երեք
անգամ պտուռ և գալիս թոնարի շուրջը,
բղերով ծնորաստեղծան: Երբ: Նոր վեր-
ստում է, առաջարկում են հարպին մի
սման կերակուր լցել թոնարի վերայ ե-
սած սղծից կնքահօր՝ համար. այսպէս
անելով գուշակում են հարսի առատա-
եան լինելն եթէ ամանը լըքը լցրեց ա-
ռատաձևուն է, եթէ մի քիչ կկատտ լցրեց,
պէր լաւ նշան չէ: Վերջապէս հարսին հե-
ացնելով փեսայից ասնում են մի ա-
սանկին տեղ. և այնուհետեւ փեսայն ա-
սան է լինում իւրքարանիւր քայլափոխ
էջ. և սրանից յետոյ որսի դիշերն է
ախի, որ այսպէս է կատարվում:

Մի սեղանն էն դնում դուրսը և թռու-
ղ պատերեցի համած խառնէն դնում են
որս վերայ, փեսայն կընթացօր հետ միա-
նն երկը անդամ ծուրը է դնում սե-
անին առաջն. յետոյ փեսայն թուրը ձե-
ր բռնած, ապառում է: Այս միջոցին
ուսով կրանց տանից բերում են մի հաւ,
ի սանիքիցը մինը բռնում է, իսկ մեր
արի՞ճ փեսայն առանց դժուարութեան
կոնցնում է հաւի գլուխը և դրում է
առաքումած բաղձով թեան մէջ, որոնք ի-
սար ձեռեցից իրկելով, ոչնչացնում են իւ-
րքանչիւր երկուստարկ այս միջոցին ա-

նում է, հաւել պարանոցը կարելով կամ լաւ է ասել թոյններով, բայց ոչ թէ նոյն պէս բազմութեան մէջ գտնել, որ ոչնչացնեն փեսայի բաժին հաւել այնպէս անելու պատճառով, ասում են, որ ի՞նչ փեսայ տարաբար թեան հանդիպելու լինի, այդ անելով, նա արդէն արդատ համարված է: Ահա այսպէս մեր երկրապետները այս գիշեր փեսայի հետ ուրախութեան անկողնուց յետոյ, զննում են իւրաքանչիւրը իրանց տունը և վերջանում է մեր գիւղական հարսանիքը, որ շատ յայտնութեանց ենթակա էր:

Ռուսաց «Нива» ամսագրով պատկերազարդ յարաբերութիւն այս տարւածն 9-դ համարի մէջ մի նկարազարդութիւն էր տպած հայերի մասին, որից մինչ հետեւում քաղաքացիները ասում էին:

Հայն չափազանց հաշուով և երկնքով և երես մեծի մասին վաճառական:

Հայերը այնքան բազմաթիւ են երկրի, որ նոյն թագաւորութիւնը բռնում էր երկրին անազն տարածութիւն, որի կենդանին եղել է երկնքի և Նախկինների նշանաւոր խառնութիւնները: Բայց 9-դ դարից սկսած իրանց լինելու րոյն դրոյթի լինելը սկսելու կորցնել և 14-դ դարում բոլորովին ենթարկուել են մանկականներին: Հայոց լուսաւորութեան աստիճանը գերազանց է եղել նորա դրացի ազգերից և մասնաւոր Քրիստոսի:

Հայոց անցեալը ունի պատմութիւն, իսկ ներկայիս տալիս է առիթ գիտելու, որ նորա պէտք է խաղանք ու յետին դրոյթներով լինան պատմութեան մէջ, նա մասնաւոր, որ արդի ժամանակը շատ յարմար է նոյն բնական ընդհանրութեանց համար, որ օրօրոյցից և դժուր ընդդէմ սկսած ուղղութեան են դնել վաճառականութեան ասպարէզը: Եւ այս մասին խոսելով, կարելի է գտնել թիֆլիսում, կամ թէ Կովկասի անաւոր այլ նշանաւոր քաղաքներում մրցումն Հայոց վաճառականութեան գէժ տեղական որ և ինչ այլ ազգութիւնների կողմից: Ընդհանրապէս ամեն տեղ գիտելիք անկողն հայերին է, հարստագոյն խառնութիւնը հային ունեն բնական, չիւր, աղի, հաւթի և այլ զանազան հանքերը նոյնպէս նոյն ձևով են:

Թէպէտ և երկր են հայերի մէջ և զննորարկան ասպարէզում, բայց անարդի հանդիսացած անհասկանալի, որպիսի են Վաղարշապատը, Բնաբնականներ և այլք, բայց մինչ խոսում ենք առհասարակ և ոչ մասնաւորութեան վրայ:

Կովկաս երկրի բնական հարստութեանը նախկին, որ կարծես է մշակութեան համար մեծ գումարների, աղագայում Հայերը պէտք է խաղան դրոյ:

Արդ ժամանակներում օրտմարանները համարում են Հայոց թիւը մօտ 5000000 (այն եւ մօտաւորապէս): Այդ թիւը գնահատելով այս պէս՝ Տաշիզատում (Երևանի և Արաբական) մինչև 31/2 միլիոն, Ռուսաստանում (Կովկասում և այլ տեղերում) մօտ 1 միլիոն, Պարսկաստանում՝ 200 հազարից ոչ պակաս, իսկ մնացած 300 հազարը գնահատելով Աստուրիայում, Հնդկաստանում եւ այլն:

Հայերը որպէս զանազան իւրիւրների բնակչիւնը, երկրորդական զանազան կլիմաների և կիսանքի պայմանների ազդեցութեանց, կորցրել են իւրեանց արտաքին և ներքին տիրույթ, համապատասխան այն երկրին, որտեղ նորա բնակութեանը: Այսպէս՝ երկրան, այն մարդիկը, որոնք ծանօթ են աւստրալիական և իտալական Հայերին, չեն կարողանում չզգոյթականացնել այդ Հայերի բնաւորութեան քաղցրութիւնը, հակուածն դէպքի գիտելիք և վերջապէս նոյն լուսաւորութիւնը: Բայց այն մարդիկը, որոնք սենսի են Պարսկ Հայերին, հաստատում են, որ դրանք չափանդիւր մարդիկ են, ճանաչելով իւրեանց հայրենիքը այնպիսի, որ կարելի է հարգելու իւր զինքը և թէ առհասարակ նոյն հեթանոսական շահերը խեղդում են միւս բոլոր մասնաւորական գործիքները: Այդ յատուկութիւնը կայ և այն Հայերը մէջ, որոնք բնակութեանը Կովկասում, Մոսկովում, Պետերբուրգում և Լեհաստանում, վերջինները համարեն թէ Եւրոպացիներից ոչ մի բանով չեն զանազանացնում և մինչև անգամ արտաքին ձևով էլ այն բնակիչներն, որոնք չլինում ապրում են նոյն: Կովկասի Հայերի առեւծ մշակութեան լինելով այլազգի ազդեցութիւնից, պահպանել են իւրեանց տիրույթ:

Կովկասեան Հայերի արտաքին գծադրութեան մասին կարելի է ասել, որ նորա շատ թաւ են, բայց դիմական զգալիութեանը: Նոյն կանաչը քանի որ մանկահասակ են բնական հոգեկոյն են բայց ոչ բոլորովին բնապիկ հոգեկոյն են նոյն (կանաչը) կամ եւրոպական ձևով և կամ պարսկական, փաթաթուելով չաղիքի մէջ, բայց թէ այս և թէ այդ զիպաւածում վերադառնում են նորա մե-

տաքեւայ կերպաները և զարդարում են բազմազան տիկնիկներով: Տղամարդիկը նմանապէս հայտնում են կամ բոլորովին պարսից շուրիք և կամ կիսով չափ պարսից, կիսով չափ եւրոպական:

Այդ հայերի ընտանեկան դրոյթն մէջ կայ մի առանձին նշանակութեամբ լինել և շատ քիչ է՝ զանազանութեամբ ուսուցող միջին կարգի վաճառականների կիսանքից, որովհետեւ Հայերը իւրեանց գործերի առիթով առեւծ հանդիպում են ուսուցող վաճառականներին, քան թէ այլ կարգի ուսուցող:

Հայերը, պէտք է նկատել, որ շատ քաջատառ են և այս պատճառով նոյն բնաւորութեանց և սովորութեանց մէջ չիկայ մի առանձին բան: Թիֆլիսում, օրինակ, Հայերը հետեւում էին վերադասիներին (այն եւ այն ժամանակ, երբ Վրասցիք գեւ. բոլորովին չէին ենթարկուել ուսուցող ազդեցութեանը), յետոյ հետեւում էին Ռուսներին, իսկ այժմ Պարսիկացիներին և մինչև անգամ խոսում են այլ լեզուով: Կովկասի այլ քաղաքներում ընդունում են դրան լեզուն և ձևերը կամ տաճկացի, կամ ուսուցող, նախկին թէ, որտեղ որ, աղիք է տիրապետում:

Ամսոյն 12-ին, կիրակի, որը պատարագ մատուցել և քարոզ խոսեց քաղաքին Նորաշեն և Կիւրեղեան արքեպիսկոպոս: Խորհրդ վարդապետ Ստեփանն:

Մենք այստեղ ունենք մի քանի խոսք ասելու նորա քաղաքի պատճառով: Քարոզի մէջ կար ամեն բան, զանազան կերպով մտք լինելով, իւրաքանչիւրին էլ լաւ բան և ի՞նչ միայն մի որ և ինչ մասը նորա քարոզի զանաւոր բնաւոր ընդարձակութիւն և պարզութիւնը այնպէս, ինչպէս որ կարելի է պահանջել մի լուսաւորութեան մարդուց, կարող էր զանաւոր օրինակներ և նպատակաւոր բան: Ինչ էք կամ մնում, որ չկար նորա քարոզում, և այն թէ Սրբազան Առաքինորդի համոթութեամբ էինք մատուցանում այդ օրումն պատարագը, և այն թէ ինչ ինչ հանդամանքները գտնել են դրանք թիֆլիս և այն թէ այդ պատարագը մատուցանում է, որ բարեկամների հետ սենսիվ և այն թէ այդ օրը Մարիամ սուրբ կուսի վերախման տօնն է, թէ ուրախանալու ենք այդ տօնի պատճառով և ոչ արժանաւոր, թէպէտ և մեռել է Աստուածածինը, թէ այդ ուրախութիւնը ամենքին է վերաբերում, թէ Սուրբ Աստուածածինը ամենապարզ և միշտ կայ և և կուսակրօնների պաշտպան և նոյն համար բարեկամ, թէ դրան բարեկամութիւնից դուրի չեն և պաշտպանները, թէ ուր ուր ասելու և անարատ չէ պիտի ապաշխարէ, թէ անտարաքն չէ շատ լաւ և ամենապարզ և զորութիւնը վերաբերում համար, թէ ամենեւեմ պէտք է կարգան այդ գիշերը, թէ գիւր. ցիւնացիներին մնում է կարգով իւրեանց խոսմանը գիշերը, թէ ուսուցող լաւ բան է, թէ միշտ նմանացնել լաւ բան է, բայց կրքերը, որ արարելու է մարդկային ազգի մէջ շատ վնասակար և անպատիւ հատիկ հեղուկացնել, թէ ամենեւեմ քան թէ անպատիւ ենք և աշխատելու ենք իւր գործերը գործելու, որ միայն միայն են պաշտպան և լաւ անուն հարկել, որ միայն տանելու ենք մեզ հետ, թէ Վաղարշը Քրիստոսի հրամանով յարուցել են առեւծ Աստուածամոր բարեկամութեամբ, թէ Յիսուս ջուրը դնել է փոխել հարսանիք տանը, թէ այդ օրը խոսող պէտք է օրհնել ըստ առանգութեան Հայաստանից սուրբ եկեղեցւոյ և թէ որովհետեւ քրիստոնէայ կերպարները և քրիստոնէայ քրդերը մեղաւոր են, դոյն պիտի քաղուի իրան համար հարկաւոր էր արժանապատիւ քարոզիչ կողմից զանազան պիտի սկսելու դուրսը (որովհետեւ իւր Պետրոս առաքելաւոր պատկերը, և կուրծքը արդէն առաքելաւոր այնպիսի, յետոյ խոսելով Աստուծոյ հետ մի տարբեր ընդել չափ և թէ վերջը լինելով իւր անհատ Սուրբ Աստուածածին աղօթքը նոյն նպատակով պէտք էր երգել իսկ դպիւններին, ինքը՝ բարեկամարած չլուծող զորութեան մէջ լինելով սուրբի առաջ:

Մենք լուսաւորութեան մարդուց ունենք իրաւունքը պահանջելու ոչ թէ մի այդպիսի խառնապիւր քարոզութիւն, այլ մի կարգին, օրինակում մտած և մշակել բան:

Շատ քիչ օգնելին քարոզի խառնապիւրութիւնը ուղղութեան քարոզիչ գործածած դա նախան ձևերը, թէ չլինում տաքանալ և յափշտակութիւնը, թէ անպատիւ անպատիւութիւններ և ծրարութիւնները, առանց որոնց էլ քարոզը լինելու էր հաղորդապատիկ առաւել ազդու և համոզիչ, եթէ ունենալ մի օրինակաւոր բնաւոր և ինչպէս կարգի էր մշակել:

Բազմութիւնը եկեղեցւոյ մէջ շատ էր, թէ արանց և թէ կանանց, զարդարութեան քաղաք ներքին, որին նպատակը մի քանի աղիւկանց մասնակցութիւնը: Ժողովուրդը արձակուելու էր օրից յետոյ 2 ժամ լրացած և այդպիսի շուք օրով, որ մեծ ծանրութիւն էր ժողովրդի համար, թէպէտ մենք կարծում ենք, ժամապայտութիւնը 11 ժամից սկսելու փոխանակ շատ մեծ զիւ-

րութեամբ կարելի էր սկսել եթէ ոչ 8 ժամին, դռն 9-ին:

Ինչպէս լուսնուց այդ օրուց ժողոված վաղեր այդ եկեղեցւոյ զանազան շինուող ուսումնարանի համար է և ժողոված դուռը հասել է 30 մանկիւն:

Կ. Պարսկ ազգային քաղաքական ժողովի մէջ «Մարտի» խօսքերով պատահել են հետեւեալ զատապարտելի անցքերը: Նախկին միջին ժամանակ երեսփոխանաց մէջ այնպիսի խոսք վարելու է ծագել, որի նմանը երբեք տեսնուած չէր ոչ մի ազգային ժողովում: Թշուաժանքը այն աստիճան է հասել, որ անոյաժները մի քանիսը ծննդի են անգամ նոյն իսկ ժողովի աստիճան մէջ: Արեւելաօսանքից մինչ, որ ցանկացել է միմեանցից բաժանել, կըղակին մի այնպիսի հարուած է ստացել, որից նորա առաւելութիւնը մինչ ընկել է: Նոյն ժողովի միւս նստում երեսփոխանների և Ս. Պատրիարքի մէջ է անդաւանդութիւն զարկել, ժողովը պահանջել է, որ Ս. Պատրիարքը ստէ լրագրութիւնը միջոցով այն լուրը, թէ Վարդ գեղի թաղական խորհրդից հրաժարելու եղաւ Ազա Պէյ: Երեսփոխանի մօտ եկեղեցական 15000 դուռուց փող կայ: Ս. Պատրիարքը Հայերը չէ համաձայնում ճիշտ լուրը տալ: Այս պատճառով մեծ վեճ է ծագում, որի հետեւը Հայերի հրաժարական տալը եղաւ: Ընդհանուր ժողովի նստում Հայերը կարգից իւր խոսքը կերպով գրած հրաժարականը, որի մէջ առանց ում և է դուրս, չէր, միայն և և եթ իւր տկարութիւնը առաջ երկրպի, խնդրեց ժողովից ընդունել իւր հրաժարականը այն խաղաղութեամբ, ինչ խաղաղութեամբ որ պատրիարքական արժուր բարձրաբեր նորա: Ընդհանրութեանց յետոյ ժողովը մի փոքր հանդիսութեամբ արաւ և արաւ մեծ միջաբանութիւններից յետոյ Օսման Էֆենդու միջնորդութեամբ ընդունեց Օսման Էֆենդու աստիճանի հարցը առ ժամանակ մի կողմից ինքնիւրի վճռելուց կարգով մի յանձնաժողով, որ թիւ օրուց մէջ ներկայացնէ ընդհանուր ժողովին: Ս. Պատրիարքի և քաղաքական ժողովի մէջ պատարած անդաւանդութեանց պատճառները:

«Մարտի» փարիզից հաղորդում են, որ Պարսկ Եւրոպական կազմ ժամանակը Արեւելական Արեւելի պատուաւորաւոր ասել է թիւ: Իւրեան Գիտնական Էֆենդու արկիւր իւր նորահար արհեստին մի գիտելիք գործի համար, որ Եւրոպիայի էր նուրիւր:

Նոյն լրագրից գրում են, որ Բեթլէէմի ծննդական արկի վերայ ունեցած հայերի զարկող իրաւունքը «La Turquie» խօսքերով ջնջելու վրայ ասելով մէջ է: Բայց առեւելական «Մարտի», եթէ վերադառնալ լրագրի խօսքերը ճիշտ լինեն, երեսփոխան Ս. Պատրիարքը լուրիւր չէր լինել այդ հարցը: Ուստի յայտնում, որ «La Turquie» խօսքերը սխալ կլինեն:

Մեզ հաղորդում են Տէր Մովսէս Ահուրեւանը, թէ որչափ Գործը ազգայն ուսումնարանի վրէժը առաջ լաւ էր, այնչափ այժմ անաւանաճիկ դրոյթն մեջն է դնում: Զրաւորութեանը նոյն ուսումնարանի հաղորդութեանց ուղագրութիւնը այս հանդամանքի վրայ:

Կ. Պարսկ խաղաղութիւնը ստացաւ մեծ նպատակաւորութեանց Գ. Գրիգոր Զրաւորանցից ղեկավար, որով յատնում է խաղաղութեան, բայց գտնել և այլ հայ մեծ տիկնանց և օրհորդներին իւր խորհրդի զոհուականութեան զգալիութեանը այն համակութեան համար, որ «Մարտի» մէջ նորոգութեանը նոյն յոյս են տաւ: Ս. Սանդիկեան ընկ. խոստանալով իւրեանց կարգութեան չափ յաւերժանելու իրանց անունները այս ընկերութեան արեւելութեան մէջ նիւթական օժանդակութեամբ յօդուր վաստակաւոր Հայ խոսելու և ընդունալ մատուց օրհորդներին:

Պարսկութիւնը կրկին յայտնում է, որ պատուաւոր է ընդունել ամեն նուիրարութիւն և օժանդակութիւն յօդուր Սուրբ Առաքինութեան ընկերութեան վաստակաւորութեան և խոստանում է նուիրարութեանց յոյսակար միւս հաղորդելու տղապարտութեամբ և ժողոված գումարը հասուցանելու անխախտ: Կ. Պարսկ Սրբազան Պատրիարքի միջնորդութեամբ ընկերութեան:

Մենք Ռուսաստանի հայեր, որ առեւծ պահով վեճակ ունենք և վաղեւում ենք առեւծ նիւթական քարոզութիւն, պարտ պէտք է համարենք մեր խնդիր և աղքատիկ կարգը և քիչ օտար երկրներում չլուծող մասն հասցանելու մեր ունեցածից, դրանք երբեք քրիստոնէութիւնից և մարդասիրութիւնից, որոնք պիտի մեր զգայմանց արտապիւրջը լինեն:

ՆԵՐՔԻՆ

«Ներկայ տարի վերջանում է ժողովրդական հարկի (բեգարայ) 1871—1874 թ. եռամեայ նախահաշիւը: Ինչպէս Մեղրի ընթերցողներին յայտնի է այս տարւոյ վերջերում Անդրկովկասի նախահաշիւից թիֆլիսում ժողովելու են նոր լրատիւ երեսփոխաններ նոր նախահաշիւը կազմելու նպատակաւ: Հետաքրքիր է իհարկէ խոսել, թէ այս անգամ այդ նախահաշիւի կազմելու համար ինչպիսի կարգադրութիւններով են երեսփոխանները կը ընտրուին միայն նորա համար, որ ստորագրեն նախահաշիւը, թէ սոցա կողմից ցանկութիւն կլինի, իւր ընտրողների նիւթական կողմը պահպանելով յայտնելու իւրեանց կողմից նախահաշիւի առեւծ պահանջ մասին, թէ միայն են առաջնաց պէս անտարբեր:

Բեգարայ առած հարկը, որ ամեն մի քաղաքային և գիւղական հասարակութեան անգամ վճարում է, անգական հարկ է, նշանակած սեղոյս պիտոյքները լրացանելու համար: Բեգարան միջին հաշուով ամեն մէկը տուրիւրից տարեւոր 5 օր է տալու: Այս վրայից մեր Անդրկովկասում համարում են սեղահաշիւութիւն ոչ թէ այն հասարակութեան, որից ստացած է, այլ ամբողջ երկրի: որ դործ է դնում անխոր թողը: Անդրկովկասի նախահաշիւի կարեւորութեանց համար: Այնպէս պատահում է, որ երեսնու նախահաշիւ տարեկան դիցուք 20000 է տալու բեգարայ, բայց պիտոյքներ լրացանելու համար հարկաւորում է այդ գումարից առեւծ, այն ժամանակ այդ աւելորդ հատված է ընդհանուր գումարից: Այնպէս որ Անդրկովկասի բնակիչները իւրեանց պիտոյքները լրացանելու համար փոխադարձաբար օգնում են միմեանց: Ռուսաստանի մէջ այդ ոչնչութեան է պիտոյք ամենայն նախահաշիւ ունի իւր ժողովրդական վարչութիւնը (земское собрание) որ հոգում է միայն և ի՞նչ իւր նախահաշիւ բարեկարգութեան համար, և այդ վարչութեան երեսփոխաններից, որ ընտրուել են ամեն երկրի նախահաշիւ բնակիչների կողմից, կան նշանակել կամ ոչ այս կամ այն ծախար նախահաշիւ բարեկարգութեան համար և նոյն ջանքով լաւանք նախահաշիւ բոլոր բնակիչների մէջ հարկաւոր ծախարի դուրսը:

Բայց, թէ և այսպէս մեր երկրի երեսփոխաններից թիֆլիսում նախահաշիւ կազմելու համար նշանակած յանձնաժողովում կարող են յայտնել իւրեանց միտքերը այս կամ այն ծախար նպատակաւորութեան կամ նոր ծախար հարկաւորութեան մասին, որ նախահաշիւաւոր կամ մուսուցած է կամ թէ աւելորդ է համարել նշանակելու: Նաեւ կարող են նորա նայելով որեւից գիւղական հասարակութեան նիւթական դրոյթները առաջարկել պիտոյքների կամ աւելորդի նոյն գիւղի վրայ դրուած տարեկան բեգարայի վճարը:

Բայց խօսելու համար հարկաւոր է, որ ընտրուած լինին հասկացող և ոչ անտարբեր երեսփոխաններ: այնպիսի օրոյց համար հասարակական դործ համարուել առաջին հոգս և պարտականութիւն և բարձր ամենայն անձնական շահերից: Ուրեմն առաջինայ տարւոյ ժողովրդական (բեգարայի) հարկի համար նախահաշիւ կազմելու պատճառաւ ընտրեցիք ընտրի հասարակ երեսփոխաններ, որ կարողանան ձեր պիտոյքների համար հաշաւ և աշխատել նոյն ձեր դրոյթները յարմարացնել: Մի խաբուէք զանազան անձնակեր մարդկերանցից, որ շատ են խոսում: Բայց օգնել չեն կատարում: Թող լինի գիւղական շորեւոր մարդ, որ հասարակական գործը ամեն նայն անձնական շահերից վեր է դասում, միայն թէ առաջնափա մարդ լինի, հասկանայ ձեր պիտոյքները և խօսէ Ձեր փոխարին:

ՀԻՆ—ՆԱԽԻԶՆԻՆ

(«Պրոպագանդա» ՄԵԴՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ» 1, 444)

«Նախիջևանի օրը առհասարակ շատ ջերմ է, մանաւանդ ամառ ժամանակ, որ շատ տկարութեանց պատճառ է դառնում: Թէ քաղաքի և թէ սորան շրջապատող գիւղերի մէջ: Գիւղաւոր և սովորական աղքատութիւնը են՝ առեւել (ջերմ) և բաւարար: Այստեղի բնակիչները գրեթէ հասարակ ժողովրդաց վրայ, կարելի է ասել, բոլորովին աղքատութիւն չունեն: Թէ աղքատիկ և թէ տեղիկ պատճառը՝ նախիջևանի քաղաք միգրանտներն են, որն էլ իրան տալ և յետաւորապէս յանձնում է բաղադրան և խաղաղութիւն տարուածիւր: Այստեղի քաղաք միգրանտ են գիւղաւորապէս խաղաղը, որ յայտ քաղաքի է սեղը, այդ վերջինիցս նշանաւոր է ալլաբա (թ ու է) սեղը, որը առաջինն է քաղաքի մէջ զանազան կողմերից բերած սեղերից:

Նախիջևանը շրջապատած է ընդարձակ և բազմաթիւ այգիներով, որոնց մէջ գիւղաւորապէս մշակում են խաղող: Այս պատճառով ինչպէս լինելուց քաղաքի մէջ ամենայն և ամենատաւար բերքն է համարում, որի անասնիկը բազմաթիւ են: Շատ այգիների մէջ մօտ 18, 20 տեսակ խաղող կան: Դառնալիք դեղիկ այդ մի քանի տեսակները և և քննելու ա. Խաւէ Լեւի, որ միջին մեծութեամբ է լինում, գոյնը ձերմակ և կարմիր, սա ամեն խաղողներից վաղ է հասնում և առեւծ քաղաքի մէջ է: Զիւ Լեւի, որ մեծութեամբ է հասարակ սաթի (բաւարար) չափ երկրմն սորանից փոքր ինչ էլ խոզը, առհասարակ ձերմակէ, բայց կայ նա և կարմիր. Գ. Աղդարի, որ շատ ժամանակ չէ գիւնում, պատահում է, որ մինչև անհրաժեշտ լինի վերայ, ողորդել (ձուրթ) լրագրում է բոլոր վաղի առեւծ երկրի վերայ և ոչնչանում: Գ. Գիւրդի Զիւ, սա միջակ տեսակից է և Գիւրդի Զիւ, սա երկու տեսակ է լինում ձերմակ և կարմիր գոյնիւրով: Սա ամենից քաղաքի և ամենամանր սիւրիկ մեծութեամբ, դրան լուսաւոր ջրում են սպիտակ գիւնու համար, որը քաղաքի մէջ գիւղաւոր է համարում, կամ թէ չէ, երկու տեսակից է և չլինում են գիւնի, որի գոյնը նման է նորինջի կամ թէ չէ:

Գ. Բարաբրայ, Բ. Թիւրքի Բաբայ կամ Գ. Բաբայ Բաբայ, սա մեծութեամբ ամենախաղաղ սաթի մեծութեան ունի ը. Գիւրդի, Թ. Ս. Կապի, Բ. Աղդարի Զիւ Լեւի (Կարմիր խաղող), որ առեւծ կարծրէ, մանաւանդ ձմեռը պահելու համար: Սա ամենամեծն է համարում բոլոր խաղողներից մօտ. Կապի Զիւ (կապի աղբ), սորա անունից պարզ երեսնուամբ, Թ. Բարաբրայ պէտք է լինի Բ. Արաբայ, որը առեւծ քաղաքի

Տուն Բժշկապետ Մ. Ռօտինիանց